

Zijad Šehić: *U smrt za cara i domovinu!* (Bosanci i Hercegovci u vojnoj organizaciji Habsburške monarhije 1878-1918), Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2007., 329 str.

Povijesna zbilja nekada može biti obojena ironijom. Kako inače objasniti slijedeću činjenicu: Bošnjaci¹ koji pružaju otpor austrougarskoj vlasti da okupira Bosnu i Hercegovinu, koji se otvoreno bune protiv donošenja Vojnog zakona (1882) postaju u toku Prvog svjetskog rata pripadnici elitnih trupa austrougarske vojske i ističu se svojom hrabrošću ratujući po evropskim bespućima.

Moderna gibanja unutar historijske nauke na prelomu milenija promijenila su, donekle, povjesničarevu percepciju prošlosti i stavila u prvi plan nove metodološke pristupe, ali i nove predmete naučnikova interesovanja-problemi socijalne historije, historije svakodnevnice, različitih mikrohistorija su ušli u žižu traganja istraživača koje će razultirati određenom slikom o prošlosti. Međutim, „*mainstream* historiografska škola“ još uvijek može ponuditi interesantne, moderno obrađene teme. Dokaz je ovoj tvrdnji knjiga „U smrt za cara i domovinu! (Bosanci i Hercegovci u vojnoj organizaciji Habsburške monarhije 1878-1918)“.

Autor navedenog djela, prof. dr Zijad Šehić, vanredni je profesor na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Na osnovu obimne građe prikupljene u Beču (Državni arhiv-odjeljenja Ratnog arhiva i Nacionalne biblioteke) i Sarajevu (Arhiv BiH) nastala je prvo doktorska disertacija koja je odbranjena na Filozofskom fakultetu u Sarajevu 19. aprila 2002. godine pod naslovom „Bosanskohercegovački zemaljski pripadnici u vojnoj organizaciji Habsburške monarhije 1878-1918. godine“. Prerađeni rukopis disertacije objavila je Izdavačka kuća Sarajevo Publishing (Biblioteka „Kulturno naslijeđe“) uz finansijsku podršku Fondacije za izdavaštvo BiH pod nešto izmijenjenim, prethodno navedenim naslovom.

Knjiga, koja počinje autorovim uvodnim razmatranjima, podijeljena je na četiri poglavlja, a pored toga sadrži rezime, interesantne priloge, te

---

1 Pod terminom se ne podrazumijeva njegovo moderno značenje. Bošnjaci su na prelomu XIX i XX stoljeća za austrougarsku upravu predstavljali stanovnike Bosne i Hercegovine različitih konfesija (muslimani, pravoslavni, katolici i ostali).

spisak izvora i literature. Posebno treba istaći da u prilog reprezentativnosti izdanja ove knjige idu i fotografije i slike koje predstavljaju crtice iz vojnog života bosanskohercegovačkih zemaljskih pripadnika.

Budući da je austrougarska uprava krajnje ozbiljno pristupila izučavanju osmanske legislative i njene parcijalne implementacije u vlastiti upravni sistem, to je prvo poglavlje, koje nosi naslov *Osmansko naslijeđe. Organizacija vojske i žendarmerije u Bosanskom ejaletu/vilajetu posljednjih decenija osmanske uprave*, poslužilo autoru kao uvertira za priču o zemaljskim pripadnicima u vojnoj organizaciji Monarhije. U ovom poglavlju prof. Šehić daje kratak osvrt na vojno-politička dešavanja u sutonu osmanske uprave u Bosanskom ejaletu. Fokus izlaganja je postavljen prvenstveno na reforme koje od 1839. godine osmanska uprava nastoji sve intezivnije realizirati, ali ne podjednako uspješno u svim dijelovima Carstva. Reformne aktivnosti su na tlu Bosanskog ejaleta podrazumijevale uvođenje regularne vojske. Bosanci su dugo odbijali regrutaciju u redovnu vojsku, sve dok ih Dževdet-paša nije mudrim, diplomatskim putem ubijedio 1864. da prihvate regularnu vojsku. Međutim, latentno narodno nezadovoljstvo postalo je očigledno izbijanjem Istočne krize, koja je trajno izmijenila sudbinu Bosne i dovela je u novu sferu utjecaja.

Drugo poglavlje (*Ni sultanovi ni carevi! Bosanskohercegovački zemaljski pripadnici u vojnoj organizaciji Habsburške Monarhije 1878-1914. godine*) predstavlja najznačajniji dio knjige, jer daje uvid u uspostavljanje upravnog sistema nove vlasti kroz vojni i kroz segment uspostave javne službe sigurnosti. Kako prof. Šehić navodi, uspostava javne službe sigurnosti je bila prioritet austrougarske uprave, budući da je u zemlji vladala anarhija. Smirivanje nesigurne situacije započeo je Serežanerski korpus, dok u martu 1879. nije formirana žandarmerija, a po potrebi i vanredne jedinice sigurnosti, kao što je bio slučaj u vrijeme izbijanja Hercegovačkog ustanka 1882. godine, kada su formirani *Streifkorps*. Autor daje pregled aktivnosti nove uprave koje su trebale voditi postepenom navikavanju bosansko-hercegovačkog stanovništva na vojnu obavezu, što je kulminiralo Vojnim zakonom od 04. novembra 1881. godine. Ovaj zakon je izazavao nemire u Hercegovini. Nakon što je austrougarska vlast uspješno ugušila ustanak, pristupilo se regrutaciji stanovništva, a vremenom su formirane i oblasne komande u Sarajevu, Mostaru, Banja Luci i Donjoj Tuzli. Posebo su interesantna dva pitanja kojima je autor posvetio pažnju: pitanje finansiranja vojnih jedinica zemlje (preko 10 % budžetskih sredstava za vojne potrebe je predstavljalo

ogromno opterećenje za Bosnu, a ako se uzme u obzir i činjenica da su b-h trupe većinom dislocirane iz zemlje u unutrašnjost Monarhije, postaje jasno o kolikom se odljevu kapitala radilo) i pitanje kompetencija vezanih za vojsku (bosansko-hercegovački Sabor nije imao nikakve kompetencije po ovom pitanju, a od 1913. se sve više razmatra pitanje potpune integracije b-h trupa u redove zajedničke vojske).

U vrtlogu dešavanja koja su ljeta 1914. godine zahvatila Evropu, Bosna je imala centralnu ulogu. Preko nje su se prebijali interesi različitih evropskih država. Pričom o atentatu i stanju u zemlji neposredno nakon toga, prof. Šehić započinje treće poglavlje, koje nosi naslov *Bosanskohercegovački zemaljski pripadnici u vojnoj organizaciji Habsburške monarhije od Sarajevskog atentata 28. juna 1914. do kraja 1916. godine*. Osim što autor daje iscrpan opis vojnih operacija zaraćenih strana na evropskim frontovima u tri godine (1914., 1915. i 1916.), od kojih je najinteresantniji napad na Monte Melletu gdje se proslavio 2. b-h puk, on se fokusira i na dešavanja u pozadini, životnu svakodnevnicu i zbrinjavanje ratnih vojnih invalida. Pri tome posebno treba istaći ugroženost istočne granice Bosne, odakle se muslimansko stanovništvo masovno iseljavalo i gdje su formirani zaštitni odredi (*Schutzkorps*). Zemaljska vlada je donijela odluku kojom se iz redova pravoslavne elite uzimaju pojedinci kao taoci. „Nepodobni elementi“ su internirani u posebne logore, među kojima je najozloglašeniji bio onaj u Aradu.

Posljednje poglavlje, *Četvrta i peta ratna godina 1917/1918.*, autor je posvetio razmatranju prelomne godine u Prvom svjetskom ratu i okončanju ovog velikog sukoba. Godina 1917. je značajna iz dva razloga: SAD ulaze u rat čime je postalo jasno da je tas uspjeha prevagnuo u korist Antante; u Rusiji izbija revolucija, bojkotuje se rat i razmatra zaključenje mira, socijalističke ideje se šire van granica Rusije. U Bosni i Hercegovini je ova godina značila kulminaciju svih nedaća-glad, nestašica, dezertestvo, pljačka i ratno profiterstvo bili su svakodnevnicu ove napaćene zemlje. Prof. Šehić je uspio predočiti sliku evropske, ali i bosansko-hercegovačke svakodnevnicu koja je bila karakteristična i za 1918. godinu. U Monarhiji se sve više govorilo o miru, osjećao se nemir u redovima vojske, ali i boljševički utjecaj. U Bosni se formira tzv. zeleni kadar, narod je sve više nezadovoljan, jača ideja jugoslovenstva. Konačan slom Centralnih sila značio je olakšanje za cijelu Evropu. Posebno je bitno istaći statističke podatke do kojih je došao prof. Šehić: u Prvom svjetskom ratu je angažirano 291 498 bosansko-hercegovačkih vojnika ili 16,34 % od ukupnog broja stanovnika. Prema službenim podacima,

od navedenog broja poginulo je 10 701, ranjeno 51 815, zarobljeno 18 088 i nestalo 21 227 lica. Međutim, autor se ograđuje od statističkih podataka K.u.k. Ministarstva rata navodeći da je broj smrtno stradalih u toku rata bio znatno veći-38 000 osoba. Ukupan broj medalja koje su bosansko-hercegovački pripadnici primili za hrabrost iznosi 35 637.

Knjiga „U smrt za cara i domovinu“ veliki je doprinos bosansko-hercegovačkoj historiografiji, tim više što do pojave iste nije postojalo djelo koje u cjelini razmatra pitanje bosansko-hercegovačkih zemaljskih pripadnika u vojsci Habsburške monarhije. Iako je navedeno na početku teksta, treba još jednom naglasiti da se autor u izradi knjige koristio, pored obimne literature, građom iz Kriegsarchiv i Arhiva Bosne i Hercegovine što daje naučni i stručni štih samom djelu. Knjiga je vrijedna i zbog toga što predstavlja još jednu stepenicu ka boljem razumijevanju austrougarskog upravnog sistema. Nadati se da će ovakvih dijela biti više i u budućnosti, bez obzira kojoj historiografskoj školi pripadali.

Amila Kasumović